

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (čtvrtého senátu)

6. července 2023*

„Řízení o předběžné otázce – Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských – Nařízení (ES) č. 2201/2003 – Článek 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka – *Forum actoris* – Podmínka – Obvyklé bydliště navrhovatele v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, po celou dobu běhu lhůty bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení“

Ve věci C-462/22,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr, Německo) ze dne 25. května 2022, došlým Soudnímu dvoru dne 11. července 2022, v řízení

BM

proti

LO,

SOUDNÍ DVŮR (čtvrtý senát),

ve složení: C. Lycourgos, předseda senátu, L. S. Rossi (zpravodajka), J.-C. Bonichot, S. Rodin a O. Spineanu-Matei, soudci,

generální advokát: M. Campos Sánchez-Bordona,

za soudní kancelář: A. Calot Escobar, vedoucí,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

- za LO: B. Ackermann, Rechtsanwältin,
- za polskou vládu: B. Majczyna a S. Żyrek, jako zmocněnci,
- za portugalskou vládu: P. Barros da Costa, S. Duarte Afonso a J. Ramos, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi: H. Leupold a W. Wils, jako zmocněnci,

* Jednací jazyk: němčina.

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážky nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Úř. věst. 2003, L 338, s. 1; Zvl. vyd. 19/06, s. 243).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi BM a jeho manželkou LO, který se týká návrhu na rozvod jejich manželství podaného k německým soudům.

Právní rámec

- 3 Bod 1 odůvodnění nařízení č. 2201/2003 zní takto:
„Evropské společenství si stanovilo za cíl vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém je zajištěn volný pohyb osob. Proto přijímá Společenství mimo jiné opatření týkající se soudní spolupráce v občanskoprávních věcech, která jsou nezbytná k řádnému fungování vnitřního trhu.“
- 4 Článek 1 tohoto nařízení, nadepsaný „Oblast působnosti“, v odstavci 1 stanoví:
„Toto nařízení se bez ohledu na druh soudu vztahuje na občanskoprávní věci týkající se
a) rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné;
[...]"
- 5 Článek 3 uvedeného nařízení, nadepsaný „Obecná příslušnost“, stanoví:
„1. Ve věcech týkajících se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné jsou příslušné soudy toho členského státu,
a) na jehož území
– mají manželé obvyklé bydliště, nebo
– měli manželé poslední společné obvyklé bydliště, pokud zde jeden z nich ještě bydlí, nebo
– má odpůrce bydliště, nebo
– v případě společného návrhu na zahájení řízení má alespoň jeden z manželů obvyklé bydliště, nebo
– má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně jeden rok bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, nebo

- má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, a zároveň je buď státním příslušníkem tohoto členského státu, nebo, v případě Spojeného království a Irska, zde má „domicil“;

[...]“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 6 BM, německý státní příslušník, a LO, polská státní příslušnice, uzavřeli v roce 2000 v Polsku manželství. Se svými dětmi tam žili nejméně do června 2012.
- 7 Dne 27. října 2013 podal BM návrh na rozvod manželství k Amtsgericht Hamm (okresní soud v Hammu, Německo), přičemž tvrdil, že v červnu 2012 opustil společnou domácnost a od té doby se usadil v místě bydliště svých rodičů ve svém rodném městě v Německu.
- 8 LO namítla nedostatek mezinárodní příslušnosti německých soudů, a to především z důvodu, že BM si poté, co opustil společnou domácnost, ponechal po většinu roku 2013 obvyklé bydliště v Polsku.
- 9 S ohledem na důkazy předložené účastníky původního řízení Amtsgericht Hamm (okresní soud v Hammu) vyhověl námitce nepřislušnosti vznesené LO a odmítl návrh BM na rozvod manželství jako nepřipustný.
- 10 Uvedený rozsudek byl v odvolacím řízení potvrzen Oberlandesgericht Hamm (Vrchní zemský soud v Hammu, Německo).
- 11 Tento soud v podstatě rozhodl, že ačkoli BM získal obvyklé bydliště v Německu ke dni podání návrhu na rozvod manželství, tedy ke dni 27. října 2013, neprokázal, že takové obvyklé bydliště v tomto členském státě měl po celou dobu šesti měsíců před tímto datem, tedy od 27. dubna 2013, což je v rozporu s tím, co vyžaduje čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003.
- 12 Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr, Německo), k němuž BM podal opravný prostředek proti rozsudku Oberlandesgericht Hamm (Vrchní zemský soud v Hammu), má za to, že výsledek tohoto opravného prostředku závisí na výkladu čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážky nařízení č. 2201/2003. Konkrétně si předkládající soud klade otázku, zda navrhovatel musí prokázat obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, od počátku běhu lhůt stanovených v tomto ustanovení, nebo zda postačuje prosté bydliště, stane-li obvyklým bydlištěm nejpozději ke dni podání návrhu na zrušení manželského svazku.
- 13 V tomto ohledu má předkládající soud za to, že i přes znění čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážky nařízení č. 2201/2003 je třeba upřednostnit teleologický a restriktivní výklad *forum actoris* zakotveného v tomto ustanovení, aby nebyla ohrožena práva manžela, který je odpůrcem ve věci. Tento přístup by měl vést k závěru, že navrhovatel musí prokázat, že získal obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, již v okamžiku, kdy počíná běžet příslušná lhůta. Tento výklad by rovněž přispěl k lepší předvídatelnosti a jednotnému uplatňování kritérií pro určení příslušnosti. Podle předkládajícího soudu takový výklad podporují některé okolnosti vyplývající z kontextu. Tento soud v tomto ohledu odkazuje zejména na

španělské a francouzské znění vysvětlující zprávy paní Borrás týkající se Úmluvy o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských, známé jako „Úmluva Brusel II“ (Úř. věst. 1998, C 221, s. 27).

- 14 Předkládající soud nicméně uvádí, že výklad čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážky nařízení č. 2201/2003, který navrhuje, je sporný, a to zejména v rámci německojazyčné právní doktríny, a v každém případě nebyl vyjasněn v judikatuře Soudního dvora a nelze jej z ní jasně vyvodit.
- 15 Za těchto podmínek se Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„Začíná čekací lhůta v délce jednoho roku, resp. šesti měsíců podle čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážky nařízení [č. 2201/2003] běžet pro navrhovatele až v okamžiku, kdy prokáže, že má obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, nebo postačuje, pokud má navrhovatel na začátku uvedené lhůty ve státě soudu, u něhož byl návrh podán, nejprve prosté bydliště a toto bydliště nabude povahy obvyklého bydliště až v době před podáním návrhu na rozvod manželství?“

K předběžné otázce

- 16 Úvodem je třeba poznamenat, že ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce vyplývá, že mezinárodní příslušnost německých soudů k rozhodnutí věci v původním řízení byla zkoumána s ohledem na čl. 3 odst. 1 písm. a) šestou odrážku nařízení č. 2201/2003 a předkládající soud měl za to, že zjištění, že BM nezískal ke dni 27. dubna 2013 obvyklé bydliště v Německu, není stíženo žádnou vadou. Předloženou otázku je tedy třeba chápat tak, že odkazuje pouze na toto ustanovení.
- 17 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003 musí být vykládán v tom smyslu, že toto ustanovení podmiňuje příslušnost soudu členského státu k rozhodnutí o návrhu na zrušení manželského svazku tím, že navrhovatel, který je státním příslušníkem tohoto členského státu, předloží důkaz, že získal obvyklé bydliště v uvedeném členském státě nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu, nebo tím, že prokáže, že se bydliště, které získal v tomtéž členském státě, během doby nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním jeho návrhu stalo obvyklým bydlištěm.
- 18 Je třeba připomenout, že článek 3 nařízení č. 2201/2003 stanoví obecná kritéria příslušnosti ve věcech rozvodu, rozluky a prohlášení manželství za neplatné. Tato objektivní, alternativní a vylučná kritéria odpovídají potřebě právní úpravy přizpůsobené specifickým požadavkům sporů ve věcech zrušení manželského svazku [rozsudek ze dne 10. února 2022, OE (Obvyklé bydliště manžela – Kritérium státní příslušnosti), C-522/20, EU:C:2022:87, bod 25 a citovaná judikatura].
- 19 I když v tomto ohledu čl. 3 odst. 1 písm. a) první až čtvrtá odrážka nařízení č. 2201/2003 výslovně odkazují na kritéria obvyklého bydliště manželů a obvyklého bydliště odpůrce, čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka tohoto nařízení umožňuje uplatnění pravidla pro určení příslušnosti *forum actoris* [rozsudek ze dne 10. února 2022, OE (Obvyklé bydliště manžela – Kritérium státní příslušnosti), C-522/20, EU:C:2022:87, bod 26 a citovaná judikatura].
- 20 Toto pravidlo pro určení příslušnosti má zajistit rovnováhu mezi mobilitou osob uvnitř Evropské unie, a to zejména prostřednictvím ochrany práv manžela či manželky, který v důsledku manželské krize opustil členský stát společného obvyklého bydliště, a právní jistotou konkrétně

na straně druhého manžela, neboť zaručují, že navrhovatel musí mít ke státu, jehož soudy jsou příslušné rozhodovat o zrušení manželského svazku, skutečné pouto [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 10. února 2022, OE (Obvyklé bydliště manžela – Kritérium státní příslušnosti), C-522/20, EU:C:2022:87, bod 29 a citovaná judikatura].

- 21 Článek 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003 totiž přiznává soudům členského státu, na jehož území má navrhovatel obvyklé bydliště, příslušnost rozhodnout o zrušení dotyčného manželského svazku, pokud podle tohoto ustanovení navrhovatel „bydlel“ na území tohoto členského státu „nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním [svého] návrhu na zahájení řízení“ a pokud je, jako ve věci v původním řízení, státním příslušníkem uvedeného členského státu [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 10. února 2022, OE (Obvyklé bydliště manžela – Kritérium státní příslušnosti), C-522/20, EU:C:2022:87, body 26 až 28 citovaná judikatura].
- 22 Podle názoru předkládajícího soudu není pochyb o tom, že podle tohoto ustanovení musí navrhovatel ke dni podání návrhu na zrušení manželského svazku prokázat „obvyklé bydliště“ v členském státě předkládajícího soudu, což ve věci v původním řízení BM prokázal u Oberlandesgericht Hamm (Vrchní zemský soud v Hammu).
- 23 V tomto ohledu je totiž třeba připomenout, že mezinárodní příslušnost vyplývající z čl. 3 odst. 1 písm. a) nařízení č. 2201/2003, jelikož je určena kritériem „obvyklého bydliště“, vylučuje, aby byla určena podle kritéria založeného na prostém bydlišti některého z manželů [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 25. listopadu 2021, IB (Obvyklé bydliště manžela – Rozvod), C-289/20, EU:C:2021:955, bod 46].
- 24 Z toho vyplývá, že manžel, který má v úmyslu uplatnit důvod pro určení příslušnosti podle čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážky nařízení č. 2201/2003, musí nutně prokázat, že má ke dni podání svého návrhu na zrušení manželského svazku obvyklé bydliště na území členského státu, jehož je státním příslušníkem, což je aspekt, který není v projednávaném případě sporný.
- 25 Předkládající soud má naproti tomu za to, že existují pochybnosti o tom, zda podmínka, podle níž musí navrhovatel „bydlet nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním [svého] návrhu na zahájení řízení“ v dotyčném členském státě, uvedená v čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážce nařízení č. 2201/2003, znamená, že navrhovatel musí pouze prokázat, že má bydliště na území tohoto členského státu, pokud se během doby nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zrušení manželského svazku toto bydliště stalo obvyklým bydlištěm, nebo naopak že tento navrhovatel musí prokázat, že má obvyklé bydliště od počátku a po celou tuto dobu nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu.
- 26 Vzhledem k neexistenci v nařízení č. 2201/2003 takové definice nebo výslovného odkazu na právo členských států pro účely určení významu a rozsahu pojmu „obvyklé bydliště“, a zejména pojmu „bydliště“ je třeba provést jeho autonomní a jednotný výklad s ohledem na znění a kontext ustanovení, v nichž je tento pojem uveden, jakož i cíle tohoto nařízení [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 25. listopadu 2021, IB (Obvyklé bydliště manžela – Rozvod), C-289/20, EU:C:2021:955, bod 39 a citovaná judikatura].
- 27 V tomto ohledu sice ze znění čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážky nařízení č. 2201/2003 vyplývá, že příslušnost soudu členského státu, na jehož území musí mít navrhovatel obvyklé bydliště, je podmíněna tím, že navrhovatel zde „bydlel“ nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním

svého návrhu na zrušení manželského svazku. Jak připouští polská vláda a Evropská komise, odkaz na prosté bydliště nutně neznamená, že navrhovatel musí prokázat obvyklé bydliště po celou dobu nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu.

- 28 Nicméně s ohledem na kontext, do něhož spadá čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003, jakož i na cíle sledované tímto nařízením, nemůže být požadavek, podle kterého navrhovatel musí mít bydliště v členském státě, jehož je státním příslušníkem, nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu, vykládán nezávisle na kritériu „obvyklého bydliště“, které je rovněž uvedeno v tomto ustanovení.
- 29 Zprv je třeba uvést, že cílem čl. 3 odst. 1 písm. a) tohoto nařízení je sjednotit v rámci Unie kritéria pro určení mezinárodní příslušnosti ve věcech manželských, která jsou všechna založena, jak bylo připomenuto v bodě 23 tohoto rozsudku, na pojmu „obvyklé bydliště“. V obecné systematice tohoto ustanovení nemůže mít pojem „bydliště“ odlišnou povahu podle toho, zda je použit v jeho druhé, nebo šesté odrážce, bez ohledu na skutečnost, že na rozdíl od ostatních znění této druhé odrážky v úředních jazycích Unie v okamžiku přijetí uvedeného nařízení, německé znění nepoužívá samostatně tento pojem.
- 30 Podle čl. 3 odst. 1 písm. a) druhé odrážky uvedeného nařízení je přitom příslušný soud členského státu, na jehož území měli manželé „poslední společné obvyklé bydliště, pokud zde jeden z nich ještě bydlí“. V tomto ohledu použití výrazu „ještě bydlí“, který se nachází ve zněních tohoto ustanovení v úředních jazycích Unie v okamžiku tohoto nařízení, s výjimkou německého znění, předpokládá vztah časové kontinuity mezi tímto bydlištěm a „posledním společným obvyklým bydlištěm“, takže manžel, který zůstal na území dotyčného členského státu, si tam zachovává vlastní obvyklé bydliště, aniž to vyvrací německé znění uvedeného ustanovení.
- 31 Proto není ve zvláštním kontextu určení mezinárodní příslušnosti ve věcech zrušení manželského svazku podle čl. 3 odst. 1 písm. a) nařízení č. 2201/2003 třeba rozlišovat mezi pojmem „bydliště“ a pojmem „obvyklé bydliště“, jelikož toto rozlišování by mělo za následek oslabení kritéria pro určení této příslušnosti.
- 32 Zadruhé, jak v podstatě tvrdí polská a portugalská vláda, požadavek, aby navrhovatel na zrušení manželského svazku prokázal, že získal obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, od okamžiku, kdy začala běžet doba nejméně šesti měsíců stanovená v čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážce nařízení č. 2201/2003, umožňuje zajistit dodržování právní jistoty a zároveň zachovat mobilitu osob v rámci Unie a možnost dosáhnout zrušení manželského svazku, aniž byl tento navrhovatel neoprávněně zvýhodněn, i když *forum actoris* představuje pravidlo pro určení příslušnosti, které je pro něj již příznivé, což nemůže zaručit alternativní, pružnější výklad tohoto ustanovení, jenž zastává BM před předkládajícím soudem.
- 33 Tento požadavek tedy předně pomáhá kompenzovat skutečnost, že na rozdíl od ostatních kritérií pro určení příslušnosti uvedených v první až čtvrté odrážce čl. 3 odst. 1 písm. a) nařízení č. 2201/2003 není kritérium uvedené v jeho šesté odrážce podmíněno ani souhlasem manželů ani existencí zvláštní vazby k místu, kde manželé společně žijí nebo žili. Požadavek, aby navrhovatel prokázal, že měl obvyklé bydliště na území členského státu soudu, u něhož byl návrh podán, po dobu nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu, tudíž vychází z toho, že tento navrhovatel musí být schopen prokázat, že po celé dotčené období má skutečnou vazbu s tímto členským státem ve smyslu judikatury uvedené v bodě 20 tohoto rozsudku.

- 34 Dále cíle předvídatelnosti, jakož i jednotného výkladu a použití v Unii, jimiž se řídí stanovení kritérií pro určení příslušnosti ve věcech manželských, jež jsou uvedena v čl. 3 odst. 1 písm. a) nařízení č. 2201/2003, by nemohly být dosaženy, pokud by navrhovatel musel pouze prokázat, že má obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, po více či méně krátkou dobu v průběhu nejméně šesti měsíců bezprostředně před podáním jeho návrhu na zrušení manželského svazku. V takovém případě by se totiž dostatečnost doby obvyklého bydliště vyžadované po navrhovateli na území členského státu soudu, u něhož byl návrh podán, již ze své podstaty lišila případ od případu a podle kazuistického posouzení každého vnitrostátního soudu, u něhož byl návrh podán.
- 35 Naproti tomu cílů uvedených v předchozím bodě tohoto rozsudku je dosaženo požadavkem, aby navrhovatel prokázal, že získal obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, a to již od počátku období nejméně šesti měsíců stanoveného v čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážce nařízení č. 2201/2003.
- 36 Konečně je třeba zdůraznit, že s ohledem na cíl zajištění rovnováhy mezi mobilitou osob uvnitř Unie a požadavkem právní jistoty, cílem sledovaným nařízením č. 2201/2003 a připomenutým v bodě 20 tohoto rozsudku neukládá požadavek uvedený v předchozím bodě tohoto rozsudku navrhovateli nepřiměřenou zátěž, která by ho mohla odradit od toho, aby uplatnil důvod pro určení příslušnosti stanovený v čl. 3 odst. 1 písm. a) šesté odrážce tohoto nařízení.
- 37 Z toho vyplývá, že v souladu s kritériem příslušnosti, na němž je založen čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003, musí manžel, který má v úmyslu dovolávat se tohoto ustanovení, nutně prokázat obvyklé bydliště v členském státě soudu, u něhož byl návrh podán, od počátku období nejméně šesti měsíců uvedeného v tomto ustanovení.
- 38 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba na položenou otázku odpovědět tak, že čl. 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení č. 2201/2003 musí být vykládán v tom smyslu, že toto ustanovení podmiňuje příslušnost soudu členského státu k rozhodnutí o návrhu na zrušení manželského svazku tím, že navrhovatel, který je státním příslušníkem tohoto členského státu, předloží důkaz, že získal obvyklé bydliště v uvedeném členském státě nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu.

K nákladům řízení

- 39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (čtvrtý senát) rozhodl takto:

Článek 3 odst. 1 písm. a) šestá odrážka nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

musí být vykládán v tom smyslu, že

toto ustanovení podmiňuje příslušnost soudu členského státu k rozhodnutí o návrhu na zrušení manželského svazku tím, že navrhovatel, který je státním příslušníkem tohoto členského státu, předloží důkaz, že získal obvyklé bydliště v uvedeném členském státě nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním svého návrhu.

Podpisy.